

و، مطابق با آیات قرآن درباره ارث، سزاوار است که وی هفت قسمت از هشت قسمت دارایی و حقوقی را که پدر بر جای گذارده است به ارث ببرد، در حالی که همه همسران پیامبر (ص) یک قسمت از این میراث را به ارث می برند. مادلونگ همچنین بر این باور است که بیعت علی بن ابی طالب (ع) و بیشتر بنی هاشم شش ماه پس از مرگ رسول الله (ص) با ابوبکر دلیل روشنی است بر آنکه آن‌ها باور داشتند فاطمه زهرا (س) اولین و تنها وارث حضرت محمد (ص) است. از همین رو، نازمانی که فاطمه (س) زنده بود، علی (ع) و بنی هاشم با هیچ کس به عنوان جانشین پیامبر (ص) بیعت نکردند.

این اسلام‌شناس شهیر بر این باور است که تنها دختر پیامبر (ص)، زهرا (س)، حق داشت جانشین پدر شود. اما برخی از صحابه به شدت با دادن بخشی از حقوق آن زن و ولایت داشتش بر مردان در حکومت مخالفت کردند و بدین شکل زهرا (س)، یگانه دختر پیامبر (ص)، از ارث و حقتش محروم شد. یکی از پیامدهای این واقعه از بین رفتن مساوات میان مسلمانان و ایجاد نابرابری، و نیز برتری قریب بر دیگر گروه‌های اسلامی بوده است. همچنین این ماجرا سبب پیدایش تفرقه و اختلاف بین مسلمانان و سبب دودستگی و جدایی میان آن‌ها تا به امروز شده است.

مادلونگ این پرسش اساسی و حساس را مطرح می کند که اگر مسلمانان نخستین به حکم قرآن مبنی بر اعطای اموال و حقوق پیامبر (ص) به دخترش فاطمه (س) گردن نهاده و جانشینی پیامبر (ص) را که از حقوق بنیادین او بود به دخترش می سپردند، آیا اکنون حال روز بهتر و موفق تری نداشتند؟^{۳۹}

منابع عربی و فارسی

۱. أحسائی، محمد بن علی بن ابي جمهور. مُجلي: مرآة المُنجي: في الکلام والحکمتين والتصوّف، تحقیق زابینه اشمیتکه، تهران: مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۸۸ ش. (این کتاب بار دیگر توسط رضا یحیی پور فارمند تحقیق شده و در ۵ جلد از سوی جمعیت این ابي جمهور الأحسائي لإحياء التراث در سال ۲۰۱۳ در بیروت منتشر شده است).
۲. أنصاري، حسن. «علم الکلام في الإسلام، الخطاب والتاريخ»، لندن: مجلة المسار، السنة ۱۰، العدد ۳۰، ۲۰۰۹ م.
۳. بستی سجستانی، اسماعیل بن احمد. کتاب البحث عن أدلة التکفير والتفسیق، تصحیح و مقدمه ویلفرد مادلونگ، زابینه اشمیتکه، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۲ ش.
۴. تبرز، کولن. التشیع والتحوّل في العصر الصوفي، ترجمة حسين علي عبدالساتر، تقديم: حيدر حب الله، ط ۱، کولونیا-بغداد، ۲۰۰۷ م.
۵. رحمتی، محمد کاظم. فرقه‌های اسلامی ایران در سده‌های میانه، تهران: حکمت سینا، ۱۳۸۷ ش.
۶. السيد، رضوان. الأئمة والجماعة والسلطة، دراسات في الفكر السياسي العربي الإسلامي، ط ۲، بیروت: دار إفرأ، ۱۹۷۶ م.
۷. سجستانی، ابی یعقوب اسحاق بن احمد. اثبات النبوات، تصحیح ویلفرد مادلونگ و پل واکر، با مقدمه حسن انصاری، تهران: رایزن، ۱۳۹۵ ش.
۸. السجستاني، أبويعقوب إسحاق بن محمد. كتاب إثبات النبوءات، حقه وقدم له: عارف تامر، ط ۲، بیروت، دار المشرق، ۱۹۸۲ م.

است. از همین رو، بسیاری از پژوهشگران بر این باورند که روش ابن ابی جمهور در ایجاد آمیختگی میان کلام، فلسفه و تصوف راه را برای مکتب فلسفی اصفهان هموار کرد.^{۴۰} برای نمونه می توان به ملاصدرا (م ۱۰۵۰ ق) اشاره کرد که در اسفار و دیگر کتاب‌هایش^{۴۱} از اندیشه‌های ابی جمهور احسایی اثر پذیرفته است. برخی از این آثار تا به امروز در قم و نجف سطح عالی و درس خارج رشته فلسفه متن درسی به شمار می روند.

دیدگاه‌های مادلونگ درباره امامیه و آموزه‌های آن

پیش از پرداختن به این بحث باید دانست که اندیشه شرق شناسی مراحل مختلفی را پشت سر نهاده است. شرق شناسی کلاسیک که مادلونگ، فان اس و پیش از آن دو، ایگناس گولدزیهر (م ۱۹۲۱ م) به آن تعلق دارند در اصول پذیرفته شده اسلام مانند قرآن کریم و احادیث نبوی صلی الله علیه و آله تردیدی روانی داشت و نهایتاً دایره نقدی را که در میان خود مسلمانان شایع بود گسترش می داد.

این روش به طور کلی با آنچه که در اواخر ۱۹۶۰ میلادی با عنوان شرق شناسی آنگولاساکسنی^{۴۲} پدیدار شد و اصول بنیادین اسلام و شکل گیری نخستین آن را زیر سؤال می برد متفاوت است. پاتریشیا کرون^{۴۳} (م ۲۰۱۵ م) و مایکل کوک^{۴۴} را باید دو چهره سرشناس این گونه از شرق شناسی دانست که کتاب بحث برانگیز آن‌ها با عنوان هاجریان: پژوهشی در شکل گیری جهان اسلام^{۴۵} منتشر شده است. مادلونگ کتاب دیگری نیز درباره امامیه نوشت و در آن به مسئله حساس خلافت و جانشینی پیامبر (ص) پرداخت. این کتاب با عنوان خلافت محمد: پژوهشی پیرامون خلافت نخستین^{۴۶}

منتشر شده است. دیدگاه‌ها و تحلیل‌های تازه مادلونگ در این کتاب نظر بسیاری از پژوهشگران را به خود جلب کرد. این دیدگاه‌ها و تحلیل‌ها که برای نخستین بار با استناد به منابع و متون کهن شیعه و سنی مطرح شده است در بسیاری از موارد با دیدگاه‌های رایج شیعه درباره جانشینی پس از پیامبر (ص) و فرد جانشین همخوانی دارد.

اما پس از گذشت حدود بیست سال از طرح این دیدگاه‌ها پیرامون جانشینی پیامبر (ص)، در سال ۲۰۱۴ میلادی مادلونگ دیدگاه‌های جدیدی را با صراحت هر چه تمام تر درباره جانشینی پیامبر (ص)، فرد شایسته جانشینی و مواضع شیعه و سنی در این رابطه مطرح کرد. این مسئله در خلال معرفی و نقد کتاب جوزف فان اس، شرق شناس و پژوهشگر مطالعات اسلامی آلمانی، با عنوان یکی و دیگر (خدا و همه اندیشه‌های انسان در باب او): ملاحظاتی در باب کتاب‌های مکل ونخل ننگاشتی اسلامی^{۴۷} صورت گرفت.

مادلونگ معتقد است که فان اس با این کتاب که همتای کتاب دیگر او، یعنی کلام و جامعه در سده‌های دوم و سوم هجری، است جاودانه خواهد شد، چرا که با کمال فروتنی در عنوان فرعی آن نوشته است: «ملاحظاتی در باب کتاب‌های ملل ونخل ننگاشتی اسلامی». مادلونگ، در مقاله‌ای که پیرامون کتاب اخیر فان اس نوشت، آخرین دیدگاه‌های خود را درباره تشیع دوازده امامی و خلافت اسلامی ارائه کرد. وی در این مقاله تصریح می کند که سزاوارترین فرد برای جانشینی پیامبر اکرم (ص) دختر ایشان فاطمه زهرا (س) بوده است. از نظر او تنها بازمانده فرزندان پیامبر (ص) دخترش فاطمه بوده است

شرق شناسی
کلاسیک -
مادلونگ با آنچه
که در اواخر ۱۹۶۰
میلادی با عنوان
شرق شناسی
آنگولاساکسنی
پدیدار شد و اصول
بنیادین اسلام
و شکل گیری
نخستین آن را
زیر سؤال می برد
متفاوت است.